

Študije primerjalne neenakosti

Slavko Gaber
Ljubica Marjanovič Umek

Slavko Gaber in Ljubica Marjanovič Umek

ŠTUDIJE (primerjalne) NEENAKOSTI

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

Slavko Gaber in Ljubica Marjanovič Umek

ŠTUDIJE (primerjalne) NEENAKOSTI

**CENTER ZA ŠTUDIJ
EDUKACIJSKIH STRATEGIJ**

Ljubljana, 2013

Naslov Študija (primerjalne) neenakosti
Avtorja Slavko Gaber in Ljubica Marjanovič Umek
Recenzija Pavel Zgaga, Urška Fekonja Peklaj
Lektoriranje Katarina Fekonja
Založnik Center za študij edukacijskih strategij,
Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
Za založnika Janez Krek, dekan
Izdajatelj Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani in
Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske
fakultete Univerze v Ljubljani
Oblikovanje naslovnice Roman Ražman
DTP Igor Cerar
Dosegljivo na <http://www.biblos.si/lib/book/9789612531232>
Leto izzida 2013
©2009, 2013 avtorja

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.014(0.034.2)
316.344.34:37(0.034.2)
177.9:37(0.034.2)

GABER, Slavko, 1958-

Študije (primerjalne) neenakosti [Elektronski vir] / Slavko Gaber in Ljubica Marjanovič Umek. - El. knjiga. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta, Center za študij edukacijskih strategij, 2013

Način dostopa (URL): <http://www.biblos.si/lib/book/9789612531232>

ISBN 978-961-253-123-2 (pdf)
I. Marjanovič Umek, Ljubica
267989760

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE DELA PO ZAKONU O AVTORSKIH PRAVICAH NI DOVOLJENO.

Kazalo

UVOD

Vprašanje enakosti in pravičnosti	7
---	---

I. POGLAVJE

Vpogledi v pravičnost, učinkovitost in edukacijske politike	23
--	----

II. POGLAVJE

Z Bourdieujem v spoprijemu za/s šolo	47
--	----

III. POGLAVJE

Pripravljenost otrok za vstop v šolo: učinek vrtca, izobrazbe staršev in individualnih značilnosti otrok	73
--	----

IV. POGLAVJE

Diferenciacija v šoli: enako ali različno za različne otroke	107
---	-----

V. POGLAVJE

Bralna pismenost osem- in devetletkarjev: za preiščljeno uporabo rezultatov mednarodnih raziskav znanja	135
---	-----

VI. POGLAVJE

O prepadu med civilizacijami, reformnih rešitvah, ki čakajo na problem, in (ne)pravičnosti sistema edukacije v Sloveniji	157
--	-----

Stvarno in imensko kazalo	183
---------------------------------	-----

Uvod

Vprašanje enakosti in pravičnosti

Vprašanje enakosti in zlasti pravičnosti – očitnih in postopoma vse bolj izstopajočih neenakosti tudi v šoli in vrtcu, ki sta bila pogosto razglašena za prostor odpravljanja družbene neenakosti – je v sodobnosti pereče, vztrajno in politično zahtevno.

V ospredje stopa tudi v Sloveniji. Zdi se, da bo v naslednjih letih postalo eno od ključnih vprašanj, na katero bodo iskale odgovore različne stroke. Gre za vprašanje, ki se vse pogosteje kaže v obliki spraševanja o prihodnosti vse višje izobraženih generacij, ki na prenapolnjenem trgu dela iščejo priložnosti za zaposlitev in nemalokrat – tudi od države – pričakujejo konkretne ponudbe delovnih mest oziroma dela, ki naj bi bilo primerno vrsti in stopnji njihove izobrazbe.

Gre za vprašanja, ki se jim ne more izogniti nobena država Evropske unije. Francija je na primer pritisk izobraženih mladih, ki ne najdejo zaposlitve, zlasti ne zaposlitve za nedoločen čas, doživela v obliki ponavljajočih se demonstracij. Posebej ostri v odzivih so bili v letih 2005 in 2006 etnično „nefrancoski“ Francozi, ko so zaradi nepravičnosti francoske družbe, tudi sistema edukacije, gorela francoska predmestja.

Vprašanje neenakosti je tudi stalno vprašanje. Še več, lahko bi celo trdili, da je vprašanje enakosti in pravičnosti v polju edukacije staro toliko kot javni šolski sistemi. Pojavilo se je kot napoved premika utemeljitve položaja v družbi iz območja prirojenosti/danosti v polje zaslužnosti (*merit*). Z začetki dejanske liberalizacije dostopa v drugi polovici devetnajstega stoletja se je ob prepričanju, da bo izobrazba preprečila napačne izbire vladajočih, oblikovalo tudi prepričanje, da bodo poslej

nacije lahko svojo moč utemeljile na močeh najboljših v celotni naciji. Vsi bodo (obvezno) dobili priložnost, da pokažejo, kako nadarjeni in prizadevni so. Prizadevanje za dejansko odprtost izobraževalnih poti je bilo dolgo in vse prej kot enoznačno. Vsak korak v odpiranju formalnih možnosti za več kot „osnovno“ šolo je zahteval posebne boje. S povečevanjem vključenih v izobraževanje so se po eni strani poviševali stroški – javne blagajne so morale zagotavljati vse večji odstotek BDP, po drugi strani pa se je počasi večal občutek manjšine izobraženih, da izgublja nedotakljiv privilegij – monopol nad znanjem. Ko se je temu občutku pridružil še občutek ogroženosti tistih, ki so se prav z izobrazbo prebili v vrste srednjega razreda in se povzpeli nad „delavstvo“, so postali spoprijemi v šolstvu strukturirani in nepopustljivi. Ovire pri pridobivanju kulturnega kapitala so izmenično in sočasno padale in se vračale v še zahtevnejših oblikah. Nekoč pomembna zahteva po osnovni izobrazbi, v kateri naj bi se vsak naučil brati, pisati in računati, se je razvila v vprašanje o tem, katere ravni in vrste znanja so potrebne za zasedanje „primernih in prestižnih“ mest v delitvi dela in družbeni hierarhiji, oziroma v vprašanje, katera izobrazba danes sploh še kaj šteje. Ob tem se zdi, da je danes bolj ali manj že jasno, da je srednja šola samo še nuja ter prvi pogoj, ne pa več prednost sama po sebi. Še več, če je še pred tremi desetletji odločitev, da se vsaj enega otroka pošlje v „gimnazijo“, sporočala, da se družina nižjega razreda odloča za poskus pozicioniranja, ki bo presegló njen dotedanji družbeni položaj, je danes odločitev (sicer redka)¹, da otrok po osnovni šoli ne nadaljuje šolanja na kateri od srednjih šol, na meji čudaštva. Še več, študij že postaja elementarna zahteva za kakršno koli družbeno mobilnost navzgor. Sam po sebi ne šteje več veliko. Vse več pomenijo njegova *vrsta in prestižnost* ter možnost zaposlitve po končanem študiju. Ob takih premikih se ohranja socialna neenakost.

¹ V Sloveniji je takšnih le okrog dva odstotka.

Vprašanje neenakosti in pravičnosti kot pereče in stalno „kliče“ tako po načrtnem preučevanju problematike kot tudi po oblikovanju dodatnih sistemskih mehanizmov in razvoju konkretnih pedagoških pristopov, ki bodo na novo osmislili množično izobraževanje in hkrati zmanjševali vpliv socialnega izvora šolajočih na uspešnost pri izobraževanju, ki ga beležimo v Sloveniji.

*

Kako vztrajno in občutljivo je obravnavano vprašanje, nakazuje dejstvo, da se v okviru Evropske unije oblikujejo posebni kazalniki, s katerimi naj bi ocenjevali pravičnost šolskih sistemov v Evropi (EEES, 2003). Evropska unija je objavila tudi posebno *Sporočilo*, ki se nanaša na učinkovitost in pravičnost edukacije v Evropi, in hkrati pripravila obsežno strokovno gradivo o isti temi (CCC, 2006; CSWD, 2006).

Avtorice in avtorji kazalnikov merijo visoko. Na podlagi devetindvajsetih kazalnikov, ki so jih razvili, naj bi „tisti, ki odločajo, in uporabniki dobili vpogled v pravičnost obstoječih sistemov edukacije“ (EEES, 2003, 7). Še več, „to informativno orodje lahko tistim, ki odločajo, pomaga na novo opredeliti edukacijske politike“ (ibid.).

Ob zavedanju, da niso edini ali celo prvi, ki bi se ukvarjali z vprašanjem neenakosti na področju edukacije, sami stavijo na dve prednosti svojega pristopa in dela.

Najprej se zavestno odločajo za to, da vprašanje pravičnosti šole premikajo s polja (zgolj) enakosti. Za to se odločajo, čeprav je vsakdo, „ki govori o pravičnosti – in ne o enakosti – na splošno obtožen, da je polje varnega in konceptualno čistega zamenjal za minsko polje in meglen koncept“ (ibid., 11). Ne le to, pogost očitek takšnemu premiku meri na to, da se želi „upravičiti neupravičljive razlike v prid vladajočega razreda“ (ibid.). Avtorice in avtorji so prepričani, da je premik upravičen, ker

V PRAŠANJE, KI SE ZASTAVLJA, potem ko si priznamo, da reprodukcija vztraja, je *zakaj* vztraja. (...)

IZ VSEBINE Učitelji si tega vprašanja ne zastavljamo zelo pogosto. Preprosto ne verjamemo, da bi lahko sodelovali pri ohranjanju socialnih neenakosti v družbi. Pri utrjevanju tega prepričanja nam pomagajo tudi nosilci šolskih politik: oboji namreč verjamemo, da je šola (tudi vrtec) družbeno nevtralna oblikovalka in prenašalka znanja, omike (kulture) in kot taka opravlja *dobro delo* in zmanjšuje neenakost. Doslej nismo sprejeli opozoril, da je proces šolanja družbeno pristranski. Ne sprejmemo sporočil Bourdieuja, Passerona, Bernsteina, Applea, Boudona idr., ki sporočajo, da je šola res drugi dom, a ne za vse otroke. V njej so kot doma – kot riba v vodi – otroci srednjega razreda. Na drugi strani pa se otroci nižjega delavskega razreda in drugih tako in drugače depriviranih skupin borijo z jezovi, ovirami, ki stojijo med kulturami (navadami, ravnanji, pojmovanji), iz katerih izhajajo sami, in *šolsko kulturo*.

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

CENTER ZA ŠTUDIJ
EDUKACIJSKIH STRATEGIJ

9 789612 530419